Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

ОИВ ПРОФИЛАКТИКАСИДА МУЛОКАТДАН ОЛДИНГИ (МОТ) ВА МУЛОКАТДАН КЕЙИНГИ (МКТ) ТЕРАПИЯ: ЎЗБЕКИСТОН ШАРОИТИДА ҚЎЛЛАШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАРИ

Исматуллаев Зиёдулла Файзуллаевич
Тошкент вилояти ОИТСга қарши курашиш маркази
Поликлиника бўлими мудири
https://doi.org/10.5281/zenodo.23230544

Аннотация

Бугунги кунда Орттирилган иммунитет танқислиги синдроми (ОИТС) ва ОИВ касаллиги жаҳон миқёсида кенг тарқалмоқда. Мазкур мақолада ОИВ инфекцияси профилактикасида эрта антиретровирус терапиянинг аҳамияти, шунингдек, хавф гуруҳидаги инсонлар ўртасида мулокатдан олдинги (МОТ) ва мулокатдан кейинги (МКТ) терапияни Ўзбекистон шароитида қўллашнинг клиник жиҳатлари таҳлил қилинади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, антиретровирус терапиясини эрта бошлаш ОИВ юқиш хавфини 96% гача камайтиради. Мақолада Ўзбекистондаги ОИТСга қарши кураш марказлари ва махсус "Ишончхона" фаолияти самарадорлиги муҳокама қилинади.

Калит сўзлар: ОИВ, ОИТС, мулокатдан олдинги терапия, мулокатдан кейинги терапия, эрта антиретровирус терапия, Ишончхоналар, профилактика.

Кириш

Орттирилган иммун танқислиги синдроми (ОИТС) ретровирус гуруҳига мансуб вирус томонидан чақириладиган касаллик бўлиб, у инсон организмининг муҳим органлари ва иммун тизими ҳужайраларини (хусусан, CD4+ ҳужайраларини) зарарлайди. ОИВ инфекциясининг тарқалиши жамият соғлиқни сақлаш тизими олдидаги энг жиддий хавфлардан бири саналади. Ҳозирги кунда ОИВ ва ОИТСга қарши тўлиқ тузатувчи махсус дори воситаси мавжуд эмас, лекин замонавий даволаш усуллари вирус кўпайишини тўхтатиш ва беморларнинг умрини узайтириш имконини бермоқда. Шу нуқтаи назардан, хавф гуруҳидаги инсонлар ўртасида касаллик тарқалишининг олдини олувчи МОТ ва МКТ усуллари, шунингдек, эрта антиретровирус терапиянинг аҳамияти беқиёсдир. "nihms320818.pdf" номли тадқиқотда таъкидланишича, антиретровирус терапия генитал секрециялардаги ОИВ миқдорини камайтиришга ёрдам беради ва бу вируснинг жинсий йўл билан юқиш хавфини сезиларли даражада пасайтиради.

Материаллар ва усуллар

Тадқиқот давомида ОИВ профилактикасида қўлланиладиган клиник баённомалар ва Ўзбекистон Республикасидаги ОИТСга қарши кураш марказларининг профилактик ва эпидемиологик фаолияти таҳлил қилинди. Бундан ташқари, HPTN 052 клиник синови доирасида 9 та мамлакатда 1763 та серодискордант (бири ОИВ-мусбат, иккинчиси ОИВ-манфий) жуфтликлар ўртасида ўтказилган тадқиқот натижалари ўрганилди. Ўзбекистондаги

"Ишончхоналари" фаолиятининг мақсадли гуруҳлар билан ишлашдаги самарадорлиги клиник ва статистик маълумотлар асосида кўриб чиқилди.

Натижалар ва муҳокама

Ўзбекистонда ОИВ/ОИТС билан боғлиқ масалалар Соғлиқни сақлаш вазирлигининг ОИТС хизмати томонидан амалга оширилади. Республика ва вилоят ОИТС марказларида аноним хоналар ташкил этилган бўлиб, мақсадли гуруҳлар (масалан, гиёҳвандлар ва бетартиб интим алоқа килувчилар) билан вирус юқишининг олдини олиш мақсадида хуфиёна иш олиб борадиган "Ишончхоналар" фаолият юритмоқда. ОИВ инфекцияси асосан ҳимоя воситаларисиз жинсий алоқа, ностерил шприцлардан фойдаланиш ва онадан болага (ҳомиладорлик ёки кўкрак сути орқали) юқади.

Мулокатдан кейинги терапия (МКТ) доирасида бемор хавфли алоқадан сўнг 72 соат ичида вирусга қарши препаратларни қабул қилишни бошлаши муҳимдир. Ушбу даволаш курси 4 ҳафта мобайнида ўтказилиши шарт бўлиб, у вируснинг организмда кўпайишини тўхтатиши мумкин.

Мулокатдан олдинги профилактика ва эрта антиретровирус терапиянинг аҳамиятини баҳолашда "nihms320818.pdf" номли тадқиқот муҳим клиник далилларни тақдим этади. Мазкур тадқиқотда CD4 кўрсаткичи 350 дан 550 гача бўлган ОИВ-мусбат беморларга эрта антиретровирус терапия берилганда, уларнинг ОИВ-манфий шерикларига вирус юқиш хавфи кечиктирилган терапия гуруҳига нисбатан 96% га камайганлиги кузатилган. Ушбу боғлиқ ҳолдаги (linked) юқиш ҳолатларининг фақат 1 таси эрта терапия гуруҳида кузатилган бўлса, 27 таси кечиктирилган терапия гуруҳига тўғри келган. Эрта антиретровирус терапия нафақат инфекция тарқалишини олдини олади, балки ОИВ билан касалланган беморларда клиник асоратлар ва ҳодисалар сонини 41% га қисқартиради.

Бундан ташқари, хавф гуруҳлари билан ишлашда тиббиёт ходимлари томонидан мажбурий ҳимоя воситалари (махсус қўлқоплар, ниқоб, кўзойнак ва халатлар) ишлатилиши ҳамда гигиена қоидаларига қатъий амал қилиниши касаллик тарқалиш суръатини пасайтиришда муҳим ўрин тутади. Психологик нуқтаи назардан, касалликка чалинган инсонларнинг ўз ҳолатини сир тутиши ташхиснинг кечикишига ва оғир оқибатларга олиб келиши мумкин. Шунинг учун, маҳаллий Ишончхоналар орқали анонимликни таъминлаган ҳолда, ОИТС марказлари билан хамкорликда МОТ ва МКТ усулларини тайинлаш ва мониторинг қилиш амалиётини кенгайтириш зарур.

Хулоса

Ўзбекистон шароитида ОИВ касаллиги тарқалишининг олдини олишда эрта антиретровирус терапия ва профилактик ёндашувлар (PrEP ва PEP) ўта муҳим клиник ва ижтимоий аҳамиятга эга. Тадқиқотлар антиретровирус терапиясини эрта бошлаш касаллик юқиш даражасини кескин (96% гача) камайтиришини ҳамда беморнинг ўзида клиник ҳодисаларни пасайтиришини тасдиқлайди. ОИТСга қарши кураш марказлари ва Ишончхоналари фаолиятини янада кучайтириш, хавф гуруҳидаги шахслар ўртасида тушунтириш ишларини олиб бориш ва мунтазам мониторинг тизимини йўлга қўйиш касаллик устидан назоратни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Cohen M. S. ва бошқ. "Prevention of HIV-1 Infection with Early Antiretroviral Therapy" ("nihms320818.pdf"). N Engl J Med. 2011; 365(6): 493-505.
2. Қиличев Ж. Ф. ва бошқ. "OITS VA OIV KASALLIGI UNING INSON ORGANIZMIGA TASIRI, YUQISH YO'LLARI VA PROFILAKTIKASI".
3. Ўз. Рес. ССВнинг 2023 йил 19 майдаги 111-сон буйруги.
4. "Илмий мақола қандай ёзилади?" (Методик қўлланма). Тошкент, 2024 йил.